



## **International Conference on Education, Psychology and Humanities**

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28<sup>th</sup> May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

### **O'QUVCHILARDA NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH METODLARI ( BOSHLANG'ICH, O'RTA, OLIY TA'LIM MISOLIDA)**

Parmonova Rushana Zafar qizi

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Telefon nomer: +998949111312

Dosanov Nuriddin

Ilmiy rahbar: Nizomiy nomidagi O'zMPU,  
filologiya fakulteti Phd va dotsenti

#### **Annotatsiya**

Ushbu maqolada o'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish masalasi uzluksiz ta'lim tizimi doirasida tahlil qilinadi. Boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim bosqichlarida nutq madaniyatini rivojlantirishning samarali metodlari, pedagogik yondashuvlar va amaliy vositalar yoritiladi. Shuningdek, nutq madaniyatining shaxs kamolotidagi o'rni asoslab beriladi.

**Kalit so'zlar:** nutq madaniyati, kommunikativ kompetensiya, metod, ta'lim bosqichlari, og'zaki nutq, yozma nutq.

#### **Abstract**

This article analyzes the issue of forming a speech culture in students within the framework of the continuous education system. Effective methods, pedagogical approaches and practical tools for developing speech culture at the primary, secondary and higher education levels are highlighted. The role of speech culture in personal development is also substantiated.



## International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28<sup>th</sup> May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

**Keywords:** speech culture, communicative competence, method, stages of education, oral speech, written speech.

Nutq madaniyati jamiyat taraqqiyoti, shaxsning ijtimoiy faolligi va ma'naviy kamolotini belgilovchi muhim omillardan biridir. Insonning fikrni aniq, ravon va ta'sirchan ifoda eta olishi uning bilim darajasi bilan bir qatorda tarbiya va muhit mahsuli hisoblanadi. Shu bois ta'lim tizimining barcha bosqichlarida o'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pincha bu jarayon yuzaki olib boriladi: grammatik qoidalarni o'rgatish bilan cheklanib qolinadi, ammo nutqning mazmuniy, mantiqiy va uslubiy tomonlari yetarlicha rivojlantirilmaydi. Aslida esa nutq madaniyati – bu faqat to'g'ri gapirish emas, balki o'rinli, aniq, ta'sirchan va etik me'yorlarga mos ifoda qila olish ko'nikmasidir.<sup>1</sup>

Shuningdek, Prezidentning 2021 yilda qabul qilingan "Yoshlar uchun yangi imkoniyatlar" dasturi doirasida, boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Dasturda "Yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish" maqsad qilib qo'yilgan. Ushbu kirishda nutq madaniyatini shakllantirish metodikasining ahamiyati, O'zbekiston ta'lim tizimidagi yangiliklar va Prezident qarorlari asosida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.<sup>2</sup> Nutq madaniyatini rivojlantirish orqali biz yosh avlodni mustaqil fikrlovchi, muloqot qilishni biladigan va o'z fikrlarini ifoda eta oladigan shaxslar sifatida tarbiyalaymiz.

<sup>1</sup> Abdullayeva, M. (2018). Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev. (2021). "Yoshlar uchun yangi imkoniyatlar" davlat dasturi. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).



## **International Conference on Education, Psychology and Humanities**

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28<sup>th</sup> May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

### **Nutq madaniyatini shakllantirish omillari**

- O‘quvchilarda nutq madaniyatini rivojlantirishda bir nechta muhim omillar mavjud:
- O‘qituvchining shaxsiy nutqi – o‘qituvchi nutqi o‘quvchilar uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi.
- Badiiy adabiyot o‘qish – o‘quvchilarning so‘z boyligini oshiradi va ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi.
- Muloqot mashqlari – og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishga yordam beradi.
- Interaktiv metodlar – bahs-munozara, savol-javob va rolli o‘yinlar nutq faolligini oshiradi.

Boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish masalasi ularning keyingi ta‘lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bu davrda bolalarda kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish, ya‘ni fikrni erkin, aniq va tushunarli ifoda etish ko‘nikmasini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi ta‘lim siyosatida yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan ta‘minlash bilan bir qatorda ularning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda.<sup>3</sup>

Shu nuqtai nazardan, nutq madaniyati bolalarning tafakkuri, muloqotga kirishish qobiliyati hamda ijtimoiy muhitga moslashuv jarayonida muhim o‘rin tutadi. So‘nggi yillarda ta‘lim tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar ham aynan shu yo‘nalishga alohida e‘tibor qaratilayotganini ko‘rsatadi. Davlat miqyosida qabul qilinayotgan dastur va qarorlar o‘quvchilarning bilim saviyasini oshirish bilan birga, ularning nutqiy faoliyatini rivojlantirishni ham ko‘zda tutadi.

---

<sup>3</sup> Yo‘ldoshev B. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018



## **International Conference on Education, Psychology and Humanities**

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28<sup>th</sup> May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Bu esa nutq madaniyatini shakllantirishni boshlang'ich bosqichdan izchil yo'lga qo'yish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish o'quvchilarda to'g'ri talaffuz, sodda va tushunarli gap tuzish hamda lug'at boyligini kengaytirishga qaratiladi. Bu bosqichda o'yin asosidagi metodlar, suhbat, rasm asosida hikoya tuzdirish, rolli o'yinlar kabi usullar ayniqsa samarali hisoblanadi. Bolalarning yosh xususiyatidan kelib chiqib, ularni majburlash emas, balki qiziqtirish orqali nutqqa jalb etish muhimdir. Shu bilan birga, o'qituvchining nutqi ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilar uchun asosiy namuna vazifasini bajaradi.<sup>4</sup>

O'rta ta'lim bosqichida esa nutq madaniyati rivoji yangi bosqichga ko'tariladi. Bu davrda o'quvchilardan fikrni asoslab berish, dalillar keltirish va o'z nuqtai nazarini himoya qilish talab etiladi. Shu sababli bahs-munozara, debat, esse yozish, matn tahlili kabi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Biroq amaliyotda ko'pincha o'quvchilar tayyor fikrlarni yodlashga o'rganib qoladi, bu esa mustaqil fikrlashni cheklaydi. Shuning uchun o'qituvchi ochiq savollar berishi, o'quvchilarning individual fikrini rag'batlantirishi va ularni faol muloqotga jalb etishi zarur.

### **Nutq madaniyatini rivojlantirish usullari**

- Ta'lim jarayonida quyidagi usullar samarali hisoblanadi:
- O'quvchilarga erkin mavzularda insho yozdirish
- Matnlarni tahlil qilish va qayta hikoya qilish
- Tez-tez og'zaki chiqishlar tashkil etish
- Lug'at ustida ishlash va yangi so'zlarni o'rgatish
- Notiqlik mashqlarini bajarish

<sup>4</sup> Safarova R. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.



## **International Conference on Education, Psychology and Humanities**

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28<sup>th</sup> May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Oliy ta'lim bosqichida nutq madaniyati kasbiy kompetensiyaning ajralmas qismiga aylanadi. Talabalar ilmiy va rasmiy uslubda fikr yuritish, o'z g'oyalarini asoslab berish, auditoriya oldida erkin chiqish qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Bu jarayonda ilmiy maqola yozish, taqdimotlar o'tkazish, turli muhokamalarda ishtirok etish kabi metodlar muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, talabalarni faqat tayyor matnni o'qib berishga emas, balki mustaqil fikr bildirishga undash zarur.

Nutq madaniyatini shakllantirish uzluksiz jarayon bo'lib, u faqat ona tili darslari bilan cheklanib qolmasligi kerak. Har bir fan doirasida o'quvchilarning nutqiy faoliyatiga e'tibor qaratish, ularni fikr bildirishga rag'batlantirish muhimdir. Zamonaviy texnologiyalar ham bu borada keng imkoniyatlar yaratadi, biroq ular faqat vosita bo'lib, asosiy natija ta'lim jarayonining to'g'ri tashkil etilishiga bog'liq.<sup>5</sup>

Xulosa qilib aytganda, nutq madaniyatini shakllantirish har bir ta'lim bosqichida o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Eng muhimi, o'quvchini passiv tinglovchidan faol so'zlovchiga aylantirishdir. Faqat shu yo'l bilan fikrlash va nutq birgalikda rivojlanadi hamda shaxsning to'laqonli shakllanishiga xizmat qiladi.

### **Adabiyotlar:**

1. Abdullayeva, M. (2018). Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev. (2021). "Yoshlar uchun yangi imkoniyatlar" davlat dasturi. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).
3. Yo'ldoshev B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
4. Safarova R. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.
5. Iskandarova Sh. Nutq o'stirish metodikasi. – Toshkent, 2016.

<sup>5</sup> Iskandarova Sh. Nutq o'stirish metodikasi. – Toshkent, 2016.